

Fjodor Dostojevski (suom Martti Anhava): Riivaajat

Koti (<https://www.maailmankirjat.ma-pe.net/>)

/ Fjodor Dostojevski (suom Martti Anhava): Riivaajat (<https://www.maailmankirjat.ma-pe.net:443/fjodor-dostojevski-riivaajat/>)

Fjodor Dostojevski (suom Martti Anhava): Riivaajat

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI

Dostojevskin *Riivaajat* -romaanin on luonnehdittu kuvaukseksi eurooppalaisen nihilismin tuhoavasta vaikutuksesta venäläisiin. Romaanin aikaan 1860-luvulla Venäjällä käytiin kovaa debattia eurooppalaistumisen puolesta ja vastaan. Radikaalit aatteet nostivat vallankumouksellista henkeä, sitä pidettiin eurooppalaisena hapatuksena ja vastaan nousi konservatiivinen venäläisyys.

Nuori Dostojevski tunsi Eurooppaa, hän yritti elää jonkin aikaa Sveitsissä. Mutta rahapula ja pettymys eurooppalaisiin tapoihin ja moraaliin sai hänet palaamaan Venäjälle ja kirjoittamaan *Riivaajat*. Kuten romaanin jälkisanoina Martti Anhava kirjoittaa:

”Dostojevski vakuutui siitä, että venäläisen Kristuksen ja eurooppalaisen Antikristuksen kamppailu lähestyi vääjäämättä”.

Martti Anhavan uusi suomennos on paikallaan, se auttaa nykylukijaa ymmärtämään tätä ongelmallista klassikkoa. Dostojevski on ollut luomassa kuvaa Euroopasta moraalittomuuden pesänä, nihilistisenä, perusarvoja romuttavana kulttuurina.

Kuulostaa tutulta. Eikö Putin lietso nyt samaa Eurooppavihaa ?

”Nihilismin” tilalle haetaan nytkin uskoa venäläiseen sieluun ja moraaliin. Samaa tendenssiä oli *Riivaajissa*. Mutta historiallinen tilanne oli täysin toinen, romaanin tyyliäkin on satiiri – onhan se kerronnallista nihilismia. Tässä satiiri kohdistuu venäläiseen yläluokkaan sekä vapausaatteisiin että niiden vastustukseen.

Putinin Venäjällä ei satirisoida! Siellä pelotellaan eurooppalaisesta nihilismistä. Sateenkaarimeininki ja eurooppalainen moniarvoisuus laitetaan edustamaan ”nihilismia” ja julistetaan uskoa venäläiseen sieluun ja ortodoksiaan.

Dostojevskin romaani on kuitenkin poliittisella tasolla satiiri, ja kaikkein naurettavin hahmo on kuvernööri, joka isojen haasteiden keskellä ylistää vanhoja hyviä arvoja ja etuoikeuksia.

Nihilismi tarkoittaa ristiriitojen strategista pahentamista. Kun köyhä köyhtyy, niin viha vahvistuu. Kun varakkaat pröystäilevät, heitä on helpompi nöyryyttää. Romaanin nihilistit operoivat eri tavoin eri sosiaaliluokissa. Nykyään nihilismia sanottaisiin hybridivaikuttamiseksi, niinpä ”riivaajien” nimi voitaisiin nyt liittää venäläisiin operaatioihin Euroopassa.

Riivaajien toinen nihilisti, Pjotr, lietsoo poliittista kapinaa. Toinen nihilisti, Nikolai, ei puutu politiikkaan vaan hämmentää sitä, mitä ihmiset luulevat oikeaksi. Hän on karismaattinen ja samalla ärsyttävä hahmo.

Ovatko he venäläiseen pikkukaupunkiin tulleita eurooppalaismielisiä nihilistejä, jotka pyrkivät tuhoamaan venäläiset arvot? Teoksen nimisuomenoksessa ei näy venäläisen termin *Besy* kaksinaisuus – kyse on myös *riivatuista*.

Aikoinaan, kun luin *Riivaajat* ensimmäisen kerran, keskityin noiden kahden nihilistin hahmoihin. Nyt kiinnostavammalta tuntuu tuo ihmisiin tarttuva riivaus, se, miten nihilistien julkisuuspelejä on *riivaamista*.

Mikä riivasi tuolloin 1860-luvun Venäjällä seurapiirien julkisia tiloja? Aikana, jolloin julkisuus oli kasvokkaista, oli myös skandaaleja ennen mediaa. Tuo seurapiirien julkisuus näyttää sekin hekumoivan juoruilla. *Riivaajissa* kuulopuheilla, juoruilla ja nimettömillä kirjeillä on iso osa, ne lietsovat paljastuksia ja skandaaleja.

ENSIMMÄINEN OSA

Miksi lukija viedään aluksi venäläiseen seuraelämään? Seuranpitoa, vierailuja, tervehdyskäyntejä... sitä nykyään kaivattua kyläilyä, mutta kuuluisat nihilistit vain vilahtavat alkuosassa.

Kaupungin ”edustavasti” käyttäytyvän sivistyneistön henkinen elämä on puolijulkisia puheenvuoroja salongeissa. Samalla nuo tilat tarjoavat mahdollisuuden kuulumisten vaihtoon eli juoruileviin yksityiskeskusteluihin. Näin Dostojevski vie lukijan tuohon mediaa edeltäneeseen julkisuuden muotoon.

Kun ensimmäinen osa päättyy skandaaliin, kyseessä ei ole mediatapahtuma, vaan paljastukset jotka vyöryvät esiin ja julkistetaan sunnuntai-iltapäivän salongissa.

Kun tuo juhlalliseksi tarkoitettu iltapäivä lähtee väärille raiteille, suuntaa ei onnistuta kääntämään. Kaupungin sivistyneiden ja toisaalta varakkaiden tapaaminen menettää kohtaliaan tahdikkuutensa, esiin ryöpsähtää se miten sivistyneet ihmiset käyttäytyvät ”riivattuina”. Yksi paljastus johtaa toiseen, yhtä sensaatiota seuraa toinen, riivaus etenee kuin virus.

Näin syntyy "riivattujen": uutisnälkä, sensaatioiden nälkä. Se opitaan, se omaksutaan ja toisen paljastus oikeutta toisen tekemään samoin.

Rationaalinen keskustelu ei ohjaakaan salonkijulkisuutta. *Riivaajat* (tai riivatut) romaani on nimenomaan 1860-luvun salonkijulkisuuden kuva Dostojevskin esittämänä. Se on psykopoliittinen ristiriitojen kimppu, sen pinnan alla vaanii juorujen ja kateuden tarkkasilmäisyys.

Ensimmäisessä osassa Dostojevski kuvaa yhteenottoja ja debatteja siten, että jättää aatteelliset sisällöt viitteellisiksi. Hän tuo esiin kuinka ihmiset loukkaavat toisiaan ja yrittävät sitten sopia. He ovat tahdikkaita ja sitten törkeitä.

Vapaamielisen seurapiirin älyllisenä johtohahmona esiintyy entinen yliopistointellektuelli Stepan Verhoveski. Hänellä on mesenaattina aatelisrouva Varvara Stavrogina, jonka intohimoja mies ruokki. Rouva nauttii erityisesti kahdenkeskisistä, öisistä keskusteluista platonisen henkevyuden ja idealismin hengessä.

Dostojevski tuntuu kuvaavan näitä salonkien johtajattaria, rouvia vain satiittisesti, vain kulttuurisen pääoman herttaisina varainhaltijoina. Vasta romaani loppusivuilla Varvara Stavroginaa kuvataan ihailleen, mutta ei enää salongissa vaan yksityisesti uskonnollisena marttyyrinä.

Julkisella näyttämöllä Varvaran yhteispeli Stepanin kanssa muodosti perinteisen salonkikuvion: Varvara toi tunnetta sekä tahdikkuutta, kun taas Stepan toi salonkiin järkeä ja kirjallisuutta.

Lukija saadaan aavistelemaan, että heidän välirikkonsa on välttämätön, ja että ensimmäisen osan huipentava skandaali liittyisi siihen. Varvara aikoo iltapäiväkutsuilla nolata vanhan hölmön Stepanin, joka on erehtynyt nuoren naisen kosijaksi.

Varvara osoittaa pelisilmää skandaalinrakentamisessa. Hän luo odotusta myöhästymällä, kunnes ilmestyy paikalle mukanaan tuntematon nuori nainen, johon Stepanilla saattaa olla suhde. Jo toinen nuori nainen suhteissa Stepaniin? Syntyy skandaali, joka johtaa välittömästi kaaokseen, kun kaksi nuorta nihilistiä astuu näyttämölle.

Vanhan polven sotkut saavat uutta valoa, kun uuden polven yleisön ärsyttäjät ja yleisönlumoajat pistävät shown pystyyn. He ovat niin elegantteja ja niin törkeitä ! He ovat tulleet Euroopasta ja heissä on karismaa.

Toinen nihilisteistä on Varvaran poika Nikolai, ja toinen puolestaan on Stepanin poika Pjotor. Vanhan polven pikku skandaali jää sivuun, kun nuori polvi ihastuttaa ja ärsyttää. Vain pari tarkkasilmäistä huomaa, että jotain on vialla: näissä nuorten miesten elkeissä on jotain kovin laskelmoitua. He osaavat käyttäytyä yläluokan tyyliin, mutta tekevätkö he sen ironisoiden ?

TOINEN OSA

Riivaajien keskivaiheessa nuoret radikaalit saavat kaupungin henkisen elämän loistoonsa ja kiihkoonsa, mutta myös tuhon partaalle. Nikolai Stepanovitšin rohkeus ja karisma lumoo kaikki. Hän on puheenaihe. Varsinkin sen jälkeen, kun Nikolai osallistuu kaksintaisteluun ja ampuu tahallaan ohi. Hän ampuu kolme kertaa vastustajan pään yli ja toteaa, että hän ei halua tappaakaan ketään. Kaupunki kuhisee ihastuksesta, samalla toiset väittävät Nikolain myös todenneen, että yhtä hyvin hän olisi voinut ampua tuon miehen, muttei viitsinyt.

Poliittinen radikaali, Pjotr Verhovenski ei yllä samaan karsimaattisuuteen, eikä samaan julkiseen suosioon kuin Nikolai. Pjotr tietää miten loistavan johtajan vallankumoukselliset voisivat saada Nikolaista. Hän maanittelee sitkeästi tätä poliittiseen liikkeeseensä, onnistumatta.

Nikolai Stepanovitšin nihilismi on metafysistä ja osin itsemurhahakuista. Merkkinä tästä on hänen salattu avioliittonsa alimmista alimman naisen, Marjan, kanssa. Tämä on veljensä jatkuvasti peksemä, rampautunut, järkensä ja itsetuntonsa menettänyt nainen. Avioliittoa ei vielä oltu julkistettu, eikä Nikolai edes välitä naisesta, suhteen sensaatiomaisuus kiihottaa Nikolaita, ja hän haaveilee sen julkistamisesta aivan kuin toiset haaveilevat häistä. Miten hienolta pari näyttääkään: ryhdikäs ja komea aatelismies vierellään resuinen, likainen, hakattu, rampautunut ja selvästikin mielenvikainen nainen.

Romaanin lopussa on erillinen luku, jossa Nikolai selittää avioliittoaan onnettoman Marjan kanssa. Tämä luku poistettiin romaanista sen sisällön vuoksi, ja liitettiin loppuun myöhemmin.

Kyse on Nikolai Stepanovitšin tunnustuksesta. Nikolai kirjoittaa eräälle munkille, kuinka hän yritti hyvittää avioliitolla aiemman seksuaalirikoksensa: 11 -vuotiaan tytön hyväksikäytön. Tämän pedofilisen teon lisäksi hän tunnusti seuranneensa uteliaana sivusta tytön henkistä romahtamista ja itsemurhaa.

Miksi siis Nikolai piti avioliittonsa salassa? Hänen oman jukisuuskuvansa kannalta liitto Marjan kanssa antaa vaikutelman, että hänellä olisi puhtaasti uskonnollinen avioliitto. Todellisuudessa Marja ei uskalla edes olla kaksin Nikolain kanssa.

Julkisuus saa polttoainetta juoruista, salassa jaetuista huhuista ja tiedoista. Julkistusten ja paljastusten dynamiikka riivaa myös kasvokkain syntyvää julkista elämää.

Tämä julkinen elämä on myös poliittista. Toisessa osassa keskeisiksi nousee kaksi julkista tapahtumaa: Pjotrin johtama kumouksellisten kokoontuminen sekä kuvernöörin rouvan johtama kirjallisuusgaala. Uusi kirjallisuustapahtuman uumoillaan merkitsevän vanhan, liberaalin salongin loppua. Mutta tämä uusi tilaisuus on kuvernöörin rouvan lapsellinen unelma, jossa kaikki pyrkimykset ovat sekaisin:

“Hänen mielensä mukaista oli sekä suurmaanomistus että aristokraattinen ulottuvuus, sekä kuvernöörivalta että demokraattinen ulottuvuus, uudet elimet ja järjestys ja vapaa-ajattelu ja sosiaaliset ajatuksenpoikaset ja aristokraattisen salongin vaatelas tyyli ja hänen ympärillään pyörivän nuorison miltei kapakkahenkinen rempseys.”

Varvara Petrovnan salonki vaikuttaa vanhusten hampaattomalta seuralta, uusi kirjallisuustapahtuma järjestetään varattomien opettajien tukemiseksi. Näin taustalla operoiva Pjotr nihiloii kaupungin vanhoja kulttuurikuvioita.

Pjotr Verhoveskiä ei kiinnosta kulttuurin sisällöt, hän haluaa sekoittaa kuvernöörin ja puolison välit. Pjotr liehittelee ja ylistää rouvaa, samalla kun negeeraa kuvernöörin. Hän onnistuu uskomattoman tehokkaasti jopa nujertamaan kuvernöörin itsetunnon, niin että kun tämä viimein raivostuu, hän paljastaa vain pahimmat asenteensa.

Pjotr Stepanovitš nujertaa myös Stepan -isänsä. Hylätyn lapsen karkeruudella hän pilkkaa kaikkea, mitä vanha liberaali on arvostanut. Samalla hän haukkuu isänsä hyväuskoiseksi hölmöksi.

Mutta Pjotr epäonnistuu Nikolai Stepanovitšin suhteen. Hän toimii kuin rakastunut hölmö yrittäessään syventää heidän suhdetta. Nikolai ei edes yritä peittää haukotuksiaan, kun Pjotr vierailee hänen luonaan. Pjotr ei onnistu saamaan Nikolaita liikkeensä johtohahmoksi, eikä edes mukaan toimintaan.

Kaupungilla ihailtu ja jumaloitu, karismaattinen, Nikolai voisi johtaa kapinaliikettä. Pjotr jopa unelmoi Nikolaista Venäjän henkisenä hallitsijana, jopa yksinvaltiaana. Pjotr on niin rakastunut Nikolaihin, että hän käyttäytyy kuin hölmö. Kun Pjotr suostuttelee Nikolaita, puhe päättyy rakkaudentunnustukseen:

”Tiedättekö te että te olette kaunis”.

KOLMAS OSA

Romaanin päättävässä osassa jännitteet purkautuvat, eli pahimmat pelot toteutuvat. Kumoukselliset toimet alkavat, Pjotrin johtama kumouksellisten joukko toteuttaa suunnittelemansa salamurhan ja toisenkin, kunnes eräs sabotööreistä ei enää kestä. Murhien teko ei yhdistäkään ryhmää, kuten Pjotr luuli, ja heidät ilmiannetaan.

Samaan aikaan eräs toinen taho oli toteuttanut tuhopolton ja kolmoismuhan, niin että kaupunki oli kaaoksessa. Nikolai, hänen ei-poliittinen nihilisminsa oli yhyeydessä näihin tapahtumiin. Toisin kuin Pjotr, Nikolai toimii monimielisesti. Dostojevski kuvaa tarkasti Nikolain irratioaalista heilahtelua: vasen käsi ei tiedä mitä oikea tekee. Ja kuin sattumalta, Nikolai ei joudu millään tavalla julkiseen vastuuseen, yksityisesti kylläkin.

Venäläiset klassikot ovat tärkeä osa putinilaista kulttuuripolitiikkaa, ja Dostojevskiin lausahdus ”eurooppalaisesta antikristuksesta” on nyt diktaattorin käytössä. Tästä on syytä olla tietoinen, kun lukee *Riivaajia*. Tai kuten kertoja toteaa Varvaran salongista:

”Ei meillä kumminkaan harjoitettu mitään muuta kuin kaikkein viattominta, herttaisinta, umpivenäläistä, ilkamoivan liberaalia lörpöttelyä”.

Sille täytyisi olla tilaa Venäjällä. Toisin kuin diktaattorin, yksin hallityseva ääni, diktaattumien saneleminen. En lukisi Dostojevskin ohjelmanjulistusta, mutta hänen romaaniensa ”polyfoninen” moniäänisyys voittaa kaikki hyvät ja huonot mielipiteet.

Fjodor Dostojevski: *Riivaajat, kolmiosainen romaani*, suom Martti Anhava, Otava 2024.

Risto Niemi-Pynttäri on kirjallisuuden ja kirjoittamisen dosentti Jyväskylän yliopistosta.

« Previous:

Solvej Balle (suom Sanna Manninen):
Tilavuuden laskemisesta I
(<https://www.maailmankirjat.ma-pe.net/solvej-balle-tilavuuden-laskemisesta-i/>)

Next:»

Abdulrazak Gurnah (suom Einari Aaltonen) :
Kivisydän (<https://www.maailmankirjat.ma-pe.net/abdulrazak-gurnah-kivisydan/>)

admin

Vastaa

Viesti

Nimi

Sähköposti

Lähetä viesti

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed \(https://akismet.com/privacy/\)](https://akismet.com/privacy/).

Spefi -romaaneja (Tomi Sirviö)

Bram Stoker: Draculan vieras ja muita kauhukertomuksia (<https://www.maailmankirjat.ma-pe.net/bram-stoker-draculan-vieras-ja-muita-kauhukertomuksia/>)

Proudly powered by WordPress (<https://wordpress.org>) | Theme: Content (<https://spicethemes.com>) by
SpiceThemes
